

HORVÁTH GÉZA

A tudat zsákutcája

TANULMÁNYOK AZ ÚJABB KORI
NÉMET IRODALOMRÓL

Gondolat Kiadó
Budapest, 2007

Tartalom

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás,
illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás
a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

© Horváth Géza, 2007

A borító Caspar David Friedrich Holdfelkelte a tengeren (1822)
című festménye felhasználásával készült.

www.gondolatkiado.hu

A kiadásért felel a kiadó igazgatója
Szöveggondozó Gál Mihály
Műszaki szerkesztő Pintér László
Tördelő Bácskai Dávid

Nyomtatás, kötetzet Robinco Kft.

ISBN 978 963 693 062 2

Bevezetés	7
Elvágódás és honvág, avagy a végtelenre törő véges dilemmái A német romantikáról, előzményeiről és utóhatásáról	9
Johann Wolfgang von Goethe: <i>Az ifjú Werther szenvedései</i> A menekülés dimenziói	20
Heinrich von Kleist világa, avagy a tudat zsákutcája	55
Friedrich Nietzsche: <i>Ecce homo, azaz hogyan válik az (isten-)ember (Nietzsche-Dionüszosz) azzá, ami</i>	71
Nietzsche és a globalizáció	81
Thomas Mann: <i>Doktor Faustus</i> A pusztulás dimenziói	94
Thomas Mann: <i>Halál Velencében, avagy a Nyugat alkonya</i>	136

A goethei fejlődélmélet továbbélése Hermann Hesse életművében	151
Hermann Hesse: <i>Klein és Wagner</i> Skizofrénia és öngyilkosság, avagy a kettéhasadt világ és az Egész – kitekintéssel Schopenhauerre	162
<i>Az üvegyöngyjáték</i> Egy életmű csúcsa Exkúrsus: Josef Knecht álma Exkúrsus: A három életrajz: <i>Az esőcsináló, A gyóntatóatyja</i> és az <i>Indiai életrajz</i> A három életrajz és viszonya Josef Knecht, magister ludi biográfiájához	174
A kötetben szereplő írások első megjelenési helye	204
Névmutató	206

Bevezetés

Ez a kötet másfél évtized tanulmányait foglalja magában. Amint az alcím is utal rá, az újabb kori német nyelvű irodalom egyes korszakaiból származó művek magyarázatát, korszakok, életművek áttekintését nyújtja a fiatal Goethe először 1774-ben megjelent, néhány éven belül világhírűvé vált levélregényétől kezdve Heinrich von Kleisten, Friedrich Nietzsche és Thomas Mannon át Hermann Hesse nagyregényéig, az 1943-ban megjelent *Az üvegyöngyjátékig*.

A cím arra utal, hogy a kötetben vizsgált szövegekben az ész irányította megismerés csődöt mond, vagy alulmarad a többnyire sötét és veszedelmes ösztönökkel szemben – a szövegek mindenkori hőse elvágyódik az úgynevezett valós világból: a poézis paradicsomába, az öngyilkosság transzcendenciájába, összeroppan a magára vállalt emberfölötti feladat súlya alatt, vagy saját életművével példázza egy nép és több mint ezeréves történelmének pusztulását.

A Sturm und Drang Werthere, aki a Teremtővel kíván egygyé válni, a hétköznapok silánysága elől az öngyilkosságba menekül, Kleist tudásba vetett hite Kant olvasása közben rendül meg végérvényesen; ekkor kezdődik el rövid írói pályafutása, ekkor kezdi el kutatni a lélek működésének rejtelmes mechanizmusát – harmincnégy éves korában öngyilkosságot követ el. Nietzsche az emberiséget kívánja megváltani a ha-